

رابطه بین ویژگی‌های روانشناختی با نیت کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی دانشگاه تهران

1 نعمت‌اله شیری

2 مسلم سواری

3 فرحناز رستمی

تاریخ دریافت: 1391/4/29 تاریخ پذیرش: 1392/1/19

چکیده

زمینه: افزایش بیکاری در میان گروه‌های تحصیل کرده به خصوص فارغ‌التحصیلان نظام آموزش عالی کشاورزی ایران به یکی از مشکلات بزرگ اجتماعی-اقتصادی کشور تبدیل شده است. هدف: هدف اصلی پژوهش حاضر، بررسی رابطه بین ویژگی‌های روانشناختی با نیت کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی دانشگاه تهران است.

روش: جامعه آماری پژوهش شامل تمام دانشجویان سال چهارم کارشناسی پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران بودند ($N=250$). تعداد 109 نفر از آن‌ها به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای با انتساب متناسب برای مطالعه انتخاب شدند. ابزار اصلی پژوهش پرسشنامه‌ای بود که روایی آن

---

1. دانشجوی دکتری دانشگاه رازی (نویسنده مسئول) nshiri82@gmail.com

2. دانشجوی دکتری دانشگاه تهران moslem_savari@yahoo.com

3. استادیار دانشگاه رازی fr304@yahoo.com

توسط پانل متخصصان و پایایی آن با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ تأیید شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها به وسیله نرم‌افزارهای اس. پی. اس. اس^۱ و لیزرل^۲ انجام شد. یافته‌ها: نتایج تحلیل همبستگی نشان داد که ویژگی‌های روانشناختی (ریسک‌پذیری، مرکز کنترل درونی، توفیق‌طلبی و تحمل ابهام) رابطه مثبت و معناداری با نیت کارآفرینانه دانشجویان دارند. همچنین، نتایج مدل‌سازی معادلات ساختاری نشان داد که ویژگی‌های روانشناختی تأثیر مثبت و معنی‌داری بر نیت کارآفرینانه دانشجویان دارند ($\gamma=0/79$ و $t=5/26$). علاوه بر این، نتایج پژوهش نشان داد که دوره‌های آموزش کارآفرینی تأثیر مثبت و معنی‌داری بر ویژگی‌های روانشناختی (ریسک‌پذیری، مرکز کنترل درونی، توفیق‌طلبی و تحمل ابهام) و نیت کارآفرینانه دانشجویان دارند. نتیجه‌گیری: نتایج این مطالعه می‌تواند به برنامه‌ریزان نظام آموزش عالی کشاورزی در جهت تقویت نیت و در نهایت رفتار کارآفرینانه دانشجویان کمک نماید.

کلید واژه (گان): کارآفرینی، نیت کارآفرینانه، ویژگی‌های روانشناختی، کشاورزی،

دانشجویان

مقدمه

امروزه چالش‌های اشتغال نه فقط یکی از مهم‌ترین مسایل اجتماعی روز کشور به شمار می‌آید، بلکه با میزان رشد جمعیت در دو دهه‌ی گذشته می‌توان آن را از مهم‌ترین چالش اجتماعی در چند دهه‌ی آینده به حساب آورد (مرادی‌نژاد و همکاران، 1387). نزدیک به یک چهارم نیروی کار ایران فاقد شغل و بیکار است. مرکز آمار ایران میزان بیکاری جوانان را 21/8 درصد اعلام کرده که تقریباً دو برابر نرخ متوسط بیکاری در جهان است. نیروی انسانی دارای تحصیلات عالی از لحاظ آماری در ایران نیز همانند بسیاری از کشورهای در حال توسعه رشد قابل توجهی داشته است. به‌عنوان مثال، در سال‌های 84-1383 تا سال 88-1387 حدود 890 هزار فارغ‌التحصیل در بخش کشاورزی از دانشگاه‌های دولتی و آزاد فارغ‌التحصیل شده‌اند

1. SPSS
2. LISREL

(جمشیدی‌فر و همکاران، 1389). هم‌اکنون در بخش کشاورزی 240 هزار دانش‌آموخته‌ی کشاورزی و منابع طبیعی عضو نظام مهندسی هستند، براساس آمار رسمی این سازمان حدوداً 57 هزار نفر از دانش‌آموخته‌های کشاورزی جویای کار هستند (نصرالهی، 1388). در شرایط کنونی یکی از عواملی که سبب دگرگونی شرایط اقتصادی، اجتماعی و صنعتی یک کشور می‌گردد، فعالیت کارآفرینانه، بر خورداری از روحیه کارآفرینی و در نهایت کارآفرینی است (صمدی و شیرزادی، 1385).

کارآفرینی فعالیتی است که منجر به ایجاد فرصت‌های معنی‌داری برای افراد در جهت دستیابی به استقلال مالی و اقتصادی از طریق افزایش نوآوری‌ها و فرصت‌های جدید کسب و کار می‌گردد (سویتاریس و همکاران، 2007). شاید تغییر رویکرد دانشجویان و دانش‌آموختگان از کارجویی به کارآفرینی به سبب درک همین مطلب است که در دنیای امروز دانش‌آموخته‌ها نسبت به سایرین دارای مزیت رقابتی هستند که پا از حوزه دانش و محفوظات خود فراتر می‌گذارند و در حل مسایل عملی آن محدوده تخصصی، مهارت پیدا می‌کنند و موفق عمل می‌کنند (طالبی و زارع یکتا، 1387).

یکی از چالش‌های پیش‌روی جوامع مختلف، دانش‌آموختگانی هستند که توانایی فردی و مهارت لازم برای راه‌اندازی کسب و کار ندارند. این امر، آماده‌سازی فارغ‌التحصیلان دانشگاهی را از طریق توسعه فرهنگ کارآفرینی در آنان ضروری می‌سازد. آنچه که مسلم است، این آماده‌سازی نباید بعد از فارغ‌التحصیلی باشد، بلکه برای تحقق این امر، لازم است طی فرآیند و حین تحصیل، مقدمات لازم فراهم گردد و موانع و محدودیت‌ها برطرف شوند. یکی از مهم‌ترین این اقدامات تحت تأثیر قرار دادن نگرش و نیت کارآفرینانه دانشجویان است (امیری و مرادی، 1387).

اکثر محققان کارآفرینی معتقدند که بخش عمده‌ای از آنچه که فعالیت کارآفرینی نامیده می‌شود، نتیجه مستقیم نیت افراد و فعالیت‌های متعاقب آن در طول یک دوره زمانی قابل ملاحظه می‌باشد (کراسبی و همکاران، 2001). به‌طور کلی، نیت کارآفرینانه به‌عنوان یک حالت

و احساس آگاهانه قبل از عمل است که شخص را به سوی هدفی مشخص مانند ایجاد یک کسب و کار جدید (رفتار کارآفرینانه) هدایت می‌کند (بیرد، 1988؛ کروگر و کارسود، 1993).

در طول چهار دهه گذشته، توجه زیادی به درک عوامل مؤثر بر نیت افراد برای درگیر شدن در فعالیت کارآفرینی یا راه‌اندازی یک کسب و کار جدید شده است (بیرد، 1988؛ کروگر و برازل، 1994؛ لرنند، 1992؛ زائو و همکاران، 2010). نتایج بسیاری از این مطالعات بیانگر آن است که ویژگی‌های روانشناختی کارآفرینان شامل مرکز کنترل درونی، تحمل ابهام، توفیق‌طلبی و ریسک‌پذیری مهم‌ترین عوامل مؤثر بر نیت کارآفرینانه هستند (نگا و شاموجانا، 2010). بنابراین، برای کارآفرین شدن نیاز به تقویت و بهبود ویژگی‌های روانشناختی یعنی مرکز کنترل درونی، تحمل ابهام، توفیق‌طلبی و ریسک‌پذیری در جهت ارتقای نیت کارآفرینانه است، که در نهایت منجر به بروز رفتار کارآفرینانه می‌شود (نیکلسون و همکاران، 2005). در این راستا، مطالعات گوناگونی انجام شده است که به خلاصه‌ای از آن‌ها در ذیل اشاره می‌شود:

گرو و همکاران (2010)، در پژوهشی به بررسی رابطه بین مرکز کنترل درونی و نیت کارآفرینانه در دانشجویان سنگاپور پرداختند، نتایج مطالعه آن‌ها نشان داد که رابطه معنی‌داری بین مرکز کنترل درونی و نیت کارآفرینانه وجود دارد. گرو و آتسان (2006) و خانکا (2009)، در مطالعات خود به این نتایج دست یافتند که افرادی که از مرکز کنترل درونی بیش‌تری برخوردارند، علاقه بیش‌تری به راه‌اندازی یک کسب و کار جدید از خود نشان می‌دهند. گورل و همکاران (2010)، در مطالعه‌ای نشان داد که ویژگی تحمل ابهام در افراد مختلف بر نیت کارآفرینانه آن‌ها تأثیر می‌گذارد. همچنین، نتایج مطالعات مختلف نیز حاکی از آن است که رابطه مثبت و معنی‌داری بین تحمل ابهام و نیت کارآفرینانه وجود دارد که از آن جمله می‌توان به مطالعاتکوه (1996)؛ ریردون و فیلیس (2007) اشاره کرد. نتایج مطالعه بوسنیتز (1999) نشان داد که رابطه مسقیم و معنی‌داری بین مدیریت ریسک و کارآفرینی در افراد وجود دارد. بدین معنی که هرچه ریسک‌پذیری افراد بیش‌تر باشد آنان با نیت کارآفرینانه

قوی‌تری در آینده اقدام به انجام یک کسب و کار جدید می‌کنند. نتایج مطالعاتی دیگری نیز نشان‌دهنده‌ی رابطه مثبت و معنادار بین ویژگی ریسک‌پذیری و نیت کارآفرینانه در افراد است که از آن جمله می‌توان به مطالعات گروول و همکاران (2010)؛ کوه (1996)؛ گروول و آتسان (2006) اشاره کرد. محققانی مانند؛ گروول و آتسان (2006) و مک‌کله‌لاند (1961)، در مطالعاتی که در زمینه توفیق‌طلبی و نیاز به پیشرفت انجام دادند با دلایل مختلف ثابت کرده‌اند که این ویژگی وابسته به کارآفرینان است و اظهار داشته‌اند که توفیق‌طلبی یکی از کلیدهای اصلی رفتار کارآفرینان است که در گذشته هم مورد مطالعه اکثر روانشناسان قرار گرفته است (کوه، 1996؛ شاور و اسکات، 1991). در این راستا، بیش از 105 مطالعه در سنگاپور نیز ثابت کرده‌اند که توفیق‌طلبی از عوامل تبیین‌کننده عملکرد افراد در مدارس و بنگاه‌های تجاری است. همچنین، در 20 تا 30 مطالعه رابطه معنی‌داری بین توفیق‌طلبی و نیت کارآفرینانه مورد تأیید قرار گرفته است (جانسون، 1990). محققان دیگری مانند گروول و آتسان (2006)، گروول و همکاران (2010) و کوه (1996) در مطالعات خود نشان دادند که یکی از متغیرهای چالش برانگیز در مبحث کارآفرینی ریسک‌پذیری است که از عوامل اصلی تبیین‌کننده نیت کارآفرینانه است. همچنین، نتایج مطالعات مختلف حاکی از آن است که رابطه معنی‌داری بین تحمل موقعیت ابهام‌انگیز و ریسک‌پذیری وجود دارد، زیرا کارآفرینان زمانی با عدم قطعیت روبه‌رو می‌شوند باید محرکی جهت شروع کار داشته باشند (گاس، 1982؛ وی و همکاران، 1994). علاوه بر این، پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهند که قابلیت‌های کارآفرینی (ریسک‌پذیری، مرکز کنترل درونی، توفیق‌طلبی و تحمل ابهام)، به‌وسیله عوامل خارجی مانند تجربه قبلی و آموزش تحت تأثیر قرار می‌گیرند (کروگر، 1993). در این راستا، محققان مختلفی اظهار داشته‌اند که آموزش کارآفرینی برای دانشجویان شرط لازم برای بروز نیت و رفتار کارآفرینانه از سوی آنها می‌باشد (نوئل، 2005). آموزش کارآفرینی در دانشگاه‌ها و مراکز علمی از عنصرهای مهم در ایجاد کسب و کار توسط دانش‌آموخته‌گان می‌باشد (بنگر، 2006). سویتاریس و همکاران (2007) در مطالعه‌ای نشان دادند که برنامه‌های آموزش

کارآفرینی به طور معنی داری باعث افزایش قابلیت های کارآفرینی و نیت کارآفرینانه دانشجویان در جهت ایجاد یک کسب و کار جدید یا خود اشتغالی می شود. همچنین، نتایج مطالعات مختلفی نیز حاکی از تأثیر معنادار دوره های آموزش کارآفرینی بر ویژگی های روانشناختی یا قابلیت های کارآفرینی افراد است که از آن جمله می توان به مطالعات؛ ویلسون و همکاران (2007) و پترمان و همکاران (2003)، اشاره کرد.

لذا در این مقاله با توجه به مطالب ارائه شده که حاکی از بیکاری زیاد دانش آموختگان رشته های کشاورزی نسبت به سایر رشته ها در نظام آموزش عالی ایران است، ضرورت انجام پژوهش هایی در نظام آموزش عالی کشاورزی در جهت بهبود نیت و رفتار کارآفرینانه دانشجویان رشته های کشاورزی اهمیت و ضرورت دارد. در این راستا، هدف کلی این پژوهش، بررسی رابطه بین ویژگی های روانشناختی با نیت کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی دانشگاه تهران می باشد و اهداف اختصاصی آن عبارتند از:

- 1- بررسی ویژگی های فردی و حرفه ای دانشجویان؛
- 2- بررسی رابطه بین ویژگی های روانشناختی با نیت کارآفرینانه دانشجویان؛
- 3- بررسی تأثیر ویژگی های روانشناختی بر نیت کارآفرینانه دانشجویان؛
- 4- بررسی تأثیر دوره های آموزش کارآفرینی بر ویژگی های روانشناختی و نیت کارآفرینانه دانشجویان.

فرضیه های پژوهش

فرضیه 1: رابطه مثبت و معنی داری بین مرکز کنترل درونی و نیت کارآفرینانه دانشجویان وجود دارد.

فرضیه 2: رابطه مثبت و معنی داری بین توفیق طلبی و نیت کارآفرینانه دانشجویان وجود دارد.

فرضیه 3: رابطه مثبت و معنی‌داری بین تحمل ابهام و نیت کارآفرینانه دانشجویان وجود دارد.

فرضیه 4: رابطه مثبت و معنی‌داری بین ریسک‌پذیری و نیت کارآفرینانه دانشجویان وجود دارد.

فرضیه 5: ویژگی‌های روانشناختی تأثیر مثبت و معنی‌داری بر نیت کارآفرینانه دانشجویان دارند.

فرضیه 6: آموزش کارآفرینی تأثیر مثبت و معنی‌داری بر ویژگی‌های روانشناختی و نیت کارآفرینانه دانشجویان دارد.

روش پژوهش

این پژوهش با توجه به هدف از نوع کاربردی و از لحاظ گردآوری داده‌ها، جزوه پژوهش‌های توصیفی (غیرآزمایشی) می‌باشد که از بین روش‌های توصیفی از روش علیّ-ارتباطی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش شامل تمام دانشجویان سال چهارم کارشناسی رشته‌های کشاورزی پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران بودند ($N=250$). با استفاده فرمول نمونه‌گیری کوکران تعداد 109 نفر از آن‌ها به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی با انتساب متناسب (براساس رشته تحصیلی) برای مطالعه انتخاب شدند. ابزار اصلی پژوهش، پرسشنامه‌ای بود که پس از مطالعه و بررسی جامع ادبیات موضوع تدوین شد. پرسشنامه شامل پنج قسمت ویژگی‌های فردی، مرکز کنترل درونی، توفیق‌طلبی، تحمل ابهام، ریسک‌پذیری و نیت کارآفرینانه بود، که در این بین متغیرهای مرکز کنترل درونی، توفیق‌طلبی، تحمل ابهام و ریسک‌پذیری به‌عنوان متغیرهای مستقل و نیت کارآفرینانه به‌عنوان متغیر وابسته پژوهش در نظر گرفته شدند. جهت تعیین روایی پرسشنامه از پانل متخصصان که شامل متخصصان رشته‌های کارآفرینی و مدیریت و توسعه کشاورزی دانشگاه تهران بودند، استفاده شد و بر اساس نظرات و پیشنهادهای آنان اصلاحات لازم در پرسشنامه به عمل آمد. به‌منظور برآورد پایایی پرسشنامه

از آزمون ضریب آلفای کرونباخ استفاده گردید (جدول 1). با توجه با این که ضرایب آلفای کرونباخ محاسبه شده برای هر یک از قسمت‌های پرسشنامه بالاتر از 0/7 است، بنابراین، پرسشنامه از پایایی خوبی برای انجام پژوهش برخوردار بود. به منظور تحلیل داده‌ها در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی از وسیله نرم‌افزارهای اس. پی. اس. اس¹ و لیزرل² استفاده شد. بدین منظور در بخش آمار توصیفی از فراوانی، درصد، میانگین و انحراف معیار در بخش آمار استنباطی از تحلیل همبستگی و مدل معادلات ساختاری استفاده شد.

جدول 1. ضرایب آلفای کرونباخ محاسبه شده

متغیرها	تعداد گویه‌ها	مقدار آلفای کرونباخ
مرکز کنترل درونی	6	0/86
توفیق‌طلبی	5	0/85
تحمل ابهام	3	0/77
ریسک‌پذیری	6	0/91
نیت کارآفرینانه	4	0/85

یافته‌ها

ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای: نتایج نشان داد که میانگین سن دانشجویان مورد مطالعه 21/83 سال با انحراف معیار 1/02 بود و آن‌ها در دامنه سنی 20-25 سال قرار داشتند. از بین دانشجویان مورد مطالعه 62 نفر (56/9 درصد) پسر و 47 نفر (43/1 درصد) دختر بودند. براساس یافته‌ها از بین پاسخگویان 11 نفر در رشته ترویج و آموزش کشاورزی، 10 نفر در رشته علوم دامی، 8 نفر در رشته گیاهپزشکی، 10 نفر در رشته زراعت، 12 نفر در رشته باغبانی، 8 نفر در رشته اقتصاد، 9 نفر در رشته صنایع غذایی، 13 نفر در رشته آب، 12 نفر در رشته خاکشناسی، 6 نفر در رشته ماشین‌آلات کشاورزی و 6 نفر در رشته مکانیزاسیون کشاورزی مشغول به تحصیل بودند. علاوه بر این، براساس یافته‌ها، 48 نفر (44 درصد) از دانشجویان مورد

1. SPSS
2. LISREL

مطالعه در دوره‌های آموزش کارآفرینی شرکت کرده بودند و 61 نفر (56 درصد) از آنها تا به حال در این گونه دوره‌ها شرکت نکرده بودند.

بررسی رابطه بین ویژگی‌های روانشناختی با نیت کارآفرینانه: به منظور بررسی رابطه بین ویژگی‌های روانشناختی (ریسک‌پذیری، مرکز کنترل درونی، توفیق‌طلبی، تحمل ابهام) با نیت کارآفرینانه دانشجویان مورد مطالعه از تحلیل همبستگی پیرسون استفاده شد (جدول 2).

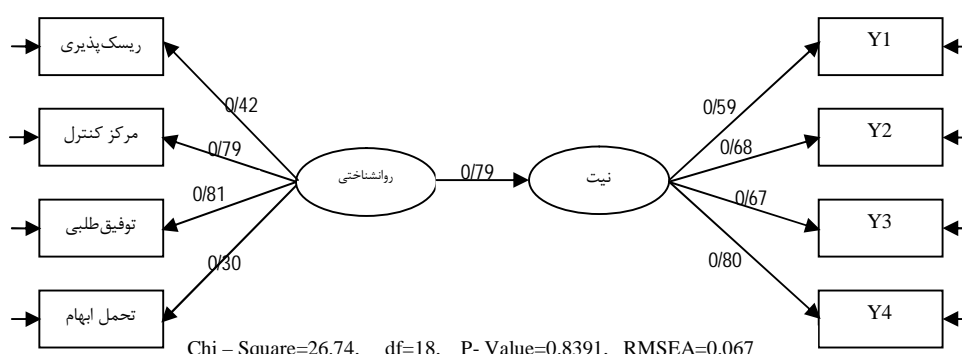
جدول 2. میانگین، انحراف معیار و ضریب همبستگی پیرسون متغیرهای تحقیق

متغیرها*	میانگین	1	2	3	4	5
ریسک‌پذیری	4/19	1				
مرکز کنترل درونی	5/23	0/395**	1			
توفیق‌طلبی	5/02	0/319**	0/711**	1		
تحمل ابهام	4/11	0/568**	0/343**	0/358**	1	
نیت کارآفرینانه	5/00	0/378**	0/631**	0/539**	0/271**	1

*مقیاس متغیرها: 1- اصلاً صدق نمی‌کند تا 7- کاملاً صدق می‌کند
**P < 0.01

بر اساس نتایج ارائه شده در جدول 2 مشاهده می‌شود که بین تمام ویژگی‌های روانشناختی، یعنی ریسک‌پذیری، مرکز کنترل درونی، توفیق‌طلبی و تحمل ابهام رابطه مثبت و معناداری در سطح یک درصد وجود دارد. همچنین، نتایج ارائه شده در جدول 2 بیانگر این است که ویژگی‌های روانشناختی، یعنی ریسک‌پذیری، مرکز کنترل درونی، توفیق‌طلبی و تحمل ابهام رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح یک درصد با نیت کارآفرینانه دانشجویان مورد مطالعه دارند. بنابراین، فرضیه‌های اول، دوم، سوم و چهارم پژوهش تأیید می‌شوند.

بررسی تأثیر ویژگی‌های روانشناختی بر نیت کارآفرینانه: به منظور بررسی تأثیر ویژگی‌های روانشناختی بر نیت کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی مورد مطالعه از مدل‌سازی معادلات ساختاری با استفاده از نرم‌افزار لیزرل استفاده شد. نمودار 1 و 2 خروجی نرم‌افزار لیزرل را نشان می‌دهند.

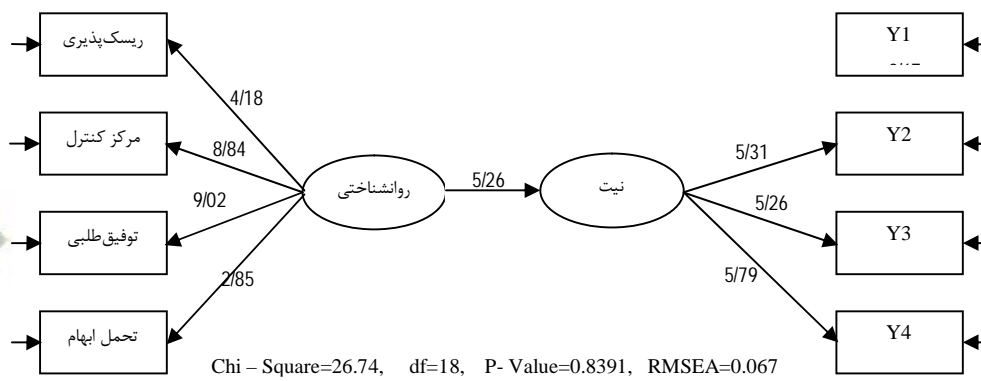

نمودار 1. مدل ساختاری پژوهش با نمایش بارهای عاملی استاندارد شده

با توجه به این که مقدار آماره کای اسکوتر (X^2) برابر با 26/74 و معنی‌دار نیست ($P= 0/0839$)، فرض صفر مبنی بر این که مدل به‌طور کامل با داده‌های جامعه آماری برازش دارد، تأیید می‌شود و نشان می‌دهد که مدل مورد نظر از برازش خوبی برخوردار است (کلاتری، 1388). همچنین، با توجه به خروجی لیزرل مقدار X^2/df برابر با 1/48 است؛ وجود X^2/df کوچک‌تر از 3 نشان‌دهنده‌ی برازش مناسب مدل است. ریشه خطای میانگین مجذورات تقریب (RMSEA) می‌بایستی کم‌تر از 0/08 باشد که در مدل ارائه شده، این مقدار برابر 0/067 است. میزان شاخص‌های GFI و AGFI نیز باید بیش‌تر از 0/90 باشد که در مدل در حال بررسی این آماره‌ها به ترتیب برابر با 0/94 و 0/91 است. بنابراین، می‌توان گفت که داده‌ها با زیربنای نظری پژوهش سازگاری دارند و مدل پژوهش برازش مناسبی دارد.

لازمه آزمون فرضیه پنجم پژوهش «ویژگی‌های روانشناختی تأثیر مثبت و معنی‌داری بر نیت کارآفرینانه دانشجویان دارند» باید از اعتبار مدل‌های اندازه‌گیری متغیرهای برونزا و متغیرهای درون‌زا اطمینان حاصل شود. نمودار شماره 2 مدل ساختاری تحقیق را در حالت معنی‌داری نشان می‌دهد. در حالت معنی‌داری مدل، چنانچه قدر مطلق عدد معنی‌داری کم‌تر از 1/96 باشد، رابطه یا اثر، معنی‌دار نیست. همان‌گونه که مشاهده می‌شود بارهای عاملی مسیر متغیرهای برونزا

و درونزا و همچنین، بار عاملی مسیر ویژگی‌های روانشناختی و نیت کارآفرینانه دانشجویان مورد مطالعه بزرگ‌تر از $1/96$ می‌باشند، بنابراین، مدل مسیر ارایه شده معنی‌دار است. همچنین، مقدار شاخص‌های تناسب مدل شامل؛ $CFI=0.97$, $df>0$, $P\text{-Value}=0.0839$, $NNFI=0.95$ ؛ بیانگر اعتبار مناسب مدل پژوهش است.

نمودار 2. مدل ساختاری پژوهش در حالت معنی‌داری

بنابراین، با توجه به مدل ساختاری استاندارد شده و مدل ساختاری در حالت معنی‌داری می‌توان اظهار کرد که ویژگی‌های روانشناختی تأثیر مثبت و معنی‌داری بر نیت کارآفرینانه دانشجویان دارند. همان‌طوری که در مدل ساختاری بارهای عاملی استاندارد شده (نمودار 1) مشاهده می‌شود ضریب مسیر استاندارد شده‌ی بین ویژگی‌های روانشناختی و نیت کارآفرینانه دانشجویان مورد مطالعه 79 درصد است. بدین معنی که یک واحد تغییر در انحراف متغیر مستقل پژوهش (ویژگی‌های روانشناختی) باعث 79 درصد تغییر در انحراف متغیر وابسته پژوهش (نیت کارآفرینانه) می‌شود. بنابراین، فرضیه پنجم پژوهش تأیید می‌شود.

تأثیر دوره‌های آموزش کارآفرینی بر ویژگی‌های روانشناختی و نیت کارآفرینانه: به‌منظور بررسی تأثیر دوره‌های آموزش‌های کارآفرینی بر ویژگی‌های روانشناختی (مرکز کنترل درونی، توفیق‌طلبی، تحمل ابهام و ریسک‌پذیری) و نیت کارآفرینانه در دانشجویان مورد مطالعه از

تحلیل واریانس چند متغیره¹ استفاده شد. در این تحلیل شرکت در دوره‌های آموزش کارآفرینی (دو طبقه) به‌عنوان متغیر مستقل و مرکز کنترل درونی، توفیق‌طلبی، تحمل ابهام، ریسک‌پذیری و نیت کارآفرینانه به‌عنوان متغیر وابسته پژوهش وارد تحلیل شدند. پیش‌فرض اصلی برای انجام تحلیل واریانس چند متغیره برابر بودن ماتریس کوواریانس برای گروه‌های مورد مطالعه (دو گروه در این پژوهش) می‌باشد. به‌منظور آزمون این پیش‌فرض از تست Box's M استفاده شد. اگر تست Box's M در سطح 0/05 یا 0/01 معنی‌دار باشد، نشان می‌دهد که ماتریس کوواریانس متغیر وابسته برای گروه‌های مورد مطالعه متفاوت است، که در این صورت فرض صفر مبنی بر این که ماتریس کوواریانس متغیرهای وابسته برای گروه‌های مورد مطالعه باهم برابر هستند، رد می‌شود. بنابراین، امکان انجام تحلیل واریانس چند متغیره وجود دارد (کلاتری، 1389). از آنجایی که نتایج آماری اولیه تحلیل واریانس چند متغیره در این تحقیق بیانگر متفاوت بودن ماتریس‌های کوواریانس در دو گروه مطالعاتی بود ($F = 2.47, P < 0.00$). انجام تحلیل واریانس چند متغیره در این پژوهش به‌منظور بررسی تأثیر دوره‌های آموزش کارآفرینی بر ویژگی‌های روانشناختی و نیت کارآفرینانه دانشجویان امکان‌پذیر است. مطابق یافته‌های این بخش تفاوت معنی‌داری بین ویژگی‌های روانشناختی (مرکز کنترل درونی، توفیق‌طلبی، تحمل ابهام و ریسک‌پذیری) و نیت کارآفرینانه دانشجویان مورد مطالعه بر اساس شرکت یا عدم شرکت آن‌ها در دوره‌های آموزش کارآفرینی وجود داشت. ($Wilks\ Lambda = 0.980, F_{(23,313)} = 1028.448, p < 0.001$). از طرفی پی. ای. سی.² به عنوان بهترین معیار اثر³ (به‌منظور تعیین اثر متغیر مستقل بر متغیرهای وابسته) نیز نشان می‌دهد که 98 درصد از کل واریانس متغیرهای وابسته مذکور توسط تفاوت بین دو گروه مطالعاتی تبیین می‌شود. در نتیجه، می‌توان گفت که تفاوت بین دو گروه مطالعاتی از نظر متغیرهای وابسته مذکور معنادار است.

1. MANOVA
2. Partial Eta Square
3. Effect Size

همچنین، نتایج ارائه شده در جدول 4 بیانگر آن است که تفاوت معناداری بین دانشجویانی که در دوره‌های آموزش کارآفرینی شرکت کرده‌اند و دانشجویانی که در این دوره‌ها شرکت نکرده‌اند از نظر ویژگی‌های روانشناختی (مرکز کنترل درونی، توفیق‌طلبی، تحمل ابهام و ریسک‌پذیری) و نیت کارآفرینانه وجود دارد. از آنجایی که میانگین‌های مربوط به تمام متغیرها در دانشجویانی که در دوره‌های آموزش کارآفرینی شرکت کرده‌اند بیش‌تر از دانشجویانی است که در این گونه دوره‌ها شرکت نکرده‌اند (میانگین بیش از 5 از 7). لذا، می‌توان چنین استدلال کرد که دانشجویانی که در دوره‌های آموزش کارآفرینی شرکت کرده‌اند از ویژگی‌های روانشناختی (مرکز کنترل درونی، توفیق‌طلبی، تحمل ابهام و ریسک‌پذیری) بالاتر و نیت کارآفرینانه قوی‌تری برخوردارند. بنابراین، فرضیه ششم پژوهش تأیید می‌شود.

جدول 4. خلاصه اطلاعات مربوط به آزمون تحلیل واریانس چند متغیره

sig	F	شرکت در دوره‌های آموزش کارآفرینی				متغیر وابسته
		خیر (n=61)		بله (n=48)		
		SD	M	SD	M	
0/001	38/68**	1/28	3/50	1/34	5/07	ریسک‌پذیری
0/001	33/59**	1/24	4/70	0/78	5/89	مرکز کنترل درونی
0/001	21/31**	1/33	4/56	0/87	5/60	توفیق‌طلبی
0/001	65/37**	1/12	3/31	1/22	5/13	تحمل ابهام
0/001	38/75**	1/08	4/49	0/78	5/65	نیت کارآفرینانه

**P<0.01

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف کلی بررسی رابطه بین ویژگی‌های روانشناختی با نیت کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی دانشگاه تهران انجام شد. نتایج آمار توصیفی پژوهش نشان داد که دانشجویان از ویژگی‌های روانشناختی (قابلیت‌های کارآفرینی) و نیت کارآفرینانه بالایی برخوردارند، به طوری که میانگین ویژگی‌های روانشناختی (ریسک‌پذیری، مرکز کنترل

درونی، توفیق‌طلبی، تحمل ابهام) و نیت کارآفرینانه دانشجویان از حد متوسط (3/5) بالاتر بود. نتایج تحلیل همبستگی نشان داد که بین ویژگی‌های روانشناختی (ریسک‌پذیری، مرکز کنترل درونی، توفیق‌طلبی، تحمل ابهام) با نیت کارآفرینانه دانشجویان مورد مطالعه رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح یک درصد وجود دارد. بنابراین، می‌توان اظهار کرد که با افزایش و یا کاهش ویژگی‌های روانشناختی در دانشجویان کشاورزی مورد مطالعه نیت کارآفرینانه آن‌ها نیز افزایش و یا کاهش می‌یابد. این یافته با نتایج پژوهش‌های (گرو و همکاران، 2010؛ کوه، 1996؛ گرو و آتسا، 2006؛ خانکا، 2009؛ مک‌کله‌لاند، 2006؛ ریردون و فیلیس، 2007)، مطابقت دارد. نتایج مدل‌سازی معادلات ساختاری نشان داد که ویژگی‌های روانشناختی (ریسک‌پذیری، مرکز کنترل درونی، تحمل ابهام و توفیق‌طلبی) تأثیر مستقیم و معناداری بر نیت کارآفرینانه دانشجویان مورد مطالعه دارند، به طوری که ضریب مسیر بین ویژگی‌های روانشناختی و نیت کارآفرینانه برابر با 79 درصد است که در سطح یک درصد معنی‌دار است. بدین معنی که با یک واحد تغییر در انحراف معیار متغیر ویژگی‌های روانشناختی، انحراف معیار متغیر نیت کارآفرینانه در دانشجویان مورد مطالعه 0/79 تغییر می‌کند. این یافته با نتایج مطالعات (گرو و آتسا، 2010؛ گرو و آتسان، 2006؛ گرو و همکاران، 2010؛ کوه، 1996)، همسو است. در نهایت، نتایج تحلیل واریانس چند متغیره نشان داد که دوره‌های آموزش کارآفرینی تأثیر مثبت و معناداری بر روی ویژگی‌های روانشناختی (ریسک‌پذیری، مرکز کنترل درونی، تحمل ابهام و توفیق‌طلبی) و نیت کارآفرینانه دانشجویان دارند. به طوری که دانشجویانی که در دوره‌های آموزش کارآفرینی شرکت کرده‌اند از ویژگی‌های روانشناختی (مرکز کنترل درونی، توفیق‌طلبی، تحمل ابهام و ریسک‌پذیری) بالاتر و نیت کارآفرینانه قوی‌تری برخوردار بودند. این یافته با نتایج مطالعات سویتاریس و همکاران (2007) و یلسون و همکاران (2007) پترمان و همکاران (2003) و هال (2004) که بیانگر تأثیر آموزش کارآفرینی بر قابلیت‌ها کارآفرینی (ویژگی‌های روانشناختی) و نیت کارآفرینانه دانشجویان هستند، مطابقت دارد. در واقع، این امر نشان‌دهنده احتمال بسیار زیاد تأثیر و اهمیت دوره‌های آموزش

کارآفرینی در تقویت ویژگی‌های روانشناختی، نیت و در نهایت رفتار کارآفرینانه دانشجویان است.

بر این اساس، با توجه به نقش مؤثر ویژگی‌های روانشناختی (ریسک‌پذیری، مرکز کنترل، توفیق‌طلبی و تحمل ابهام) در نیت کارآفرینانه دانشجویان مورد مطالعه و همچنین، با توجه به تأثیر مثبت و معنادار دوره‌های آموزش کارآفرینی بر روی ویژگی‌های روانشناختی (ریسک‌پذیری، مرکز کنترل، توفیق‌طلبی و تحمل ابهام) و نیت کارآفرینانه دانشجویان نظام آموزش عالی کشاورزی، به برنامه‌ریزان، مدیران و مسئولان نظام آموزش عالی کشاورزی توصیه می‌گردد که با برگزاری دوره‌های آموزش کارآفرینی، ایجاد کارگاه‌های آموزشی در زمینه کارآفرینی، آموزش به شیوه خودگردان و حل مسئله در کلاس درس، گنجاندن مطالبی در زمینه اهمیت و ضرورت کارآفرینی در جامعه، تشویق دانشجویان به انجام دادن کارهای خلاقانه و بدیع و حمایت از آن‌ها در جهت بهبود و تقویت ویژگی‌های روانشناختی دانشجویان در نظام آموزش عالی کشاورزی اقدام کنند که منجر به ارتقای نیت کارآفرینانه دانشجویان و در نهایت بروز رفتار کارآفرینی از سوی آن‌ها می‌شود.

منابع

- امیری، علی نقی و مرادی، یزدان. (1387). نگرش‌های کارآفرینانه دانشجویان و موانع آن. پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، 49 (3): 49-67.
- جمشیدی‌فر، مصطفی؛ خرمی، شهروز و راحلی، حسین. (1389). بررسی عوامل مؤثر بر روحیه کارآفرینی دانشجویان دانشکده کشاورزی تبریز. پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، 3 (3): 53-64.
- کلانتری، خلیل. (1389). پردازش و تحلیل داده‌ها در تحقیقات اجتماعی - اقتصادی با استفاده از نرم-افزار SPSS. تهران: فرهنگ صبا.
- کلانتری، خلیل. (1388). مدل‌سازی معادلات ساختاری در تحقیقات اجتماعی - اقتصادی (با برنامه LISREL و SIMPLIS). تهران: فرهنگ صبا.

نصرالهی، هاشم. (1388). بررسی اشتغال مهندسين کشاورزی و منابع طبیعی. نظام جامع اطلاع‌رسانی اشتغال، موجود در سایت: http://www.jobportal.ir/S1/Default.aspx?ID=9_3_800_9_663

صمدی، پروین و شیرزادی اصفهانی، هما. (1385). بررسی رابطه‌ی جو سازمانی مدرسه با گرایش به کارآفرینی در دانش‌آموزان. پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی، موجود در سایت: www.shsjournal.umz.ac.ir/archive/21.htm

طالبی، کامبیز و زارع یکتا، محمد رضا. (1387). آموزش کارآفرینی دانشگاهی و نقش آن در ایجاد و توسعه شرکت‌های کوچک و متوسط (SMSs) دانش‌بنیان. توسعه کارآفرینی، 1 (1): 111-131.

مرادی‌نژاد، امیر؛ تاج‌آبادی، رضا و مشایخی، کریم. (1387). آموزش و توسعه کارآفرینی و روش‌های بکارگیری آن در آموزش‌های علمی - کاربردی. همایش ملی توسعه کارآفرینی در آموزش‌های علمی کاربردی کشاورزی، موجود در سایت: http://www.civilica.com/Paper-ITVHE01-ITVHE01_027

- Adrian, M. H., S. Kirouac and A. Sliwinski (1999). *Women entrepreneurship in Canada: All that glitters is not gold*, Universal Occasional Paper , 38,1-13.
- Begner, W. (2006). Corporate ventures and knowledge. In Michael Hit & Duane Ireland, *Entrepreneurship*, Victoria: Blackwell Publishing, pp. 45-48.
- Bird, B. (1998). implementing Entrepreneurial ideas: the case for intention. *Academy of Management Review*, 13, 442-453.
- Bird, B. (1988). Implementing Entrepreneurial Ideas: The Case for Intention. *Academy of Management Review*, No. 13, 442- 453.
- Busenitz, L.W. (1999). Entrepreneurial risk and strategic decision making: its a matter of perspective. *Journal of Applied Behavioral Science*, 35, 325-340.
- Crosby, C., Prentice, C., Weber, J., and Hengesh, J. (2001). Pale seismic and geomorphic evidence for Quaternary fault slip on the Central Range and Los Banjos Faults, South American-Caribbean plate boundary, Transactions: 10 years of pale seismology, International Lithosphere Project, Kaikoura, New Zealand.
- Gasse, Y. (1982). Commentary elaboration: elaboration on the psychology of the Entrepreneur. In: Kent, C.A., sexton, D.L., veper, K.H. (Eds.), *Encyclopedia of Entrepreneurship*. Prentice-Hall, NJ, pp. 58-71.
- Gurul, Y., Atsan, N. (2006). Entrepreneurial characteristics amongst university student: some insights for Entrepreneurship education and training in Turkey. *Education and Training*, 48 (1): 1-22.
- Gurel, E., Altinay, L., Daniele, R. (2010). Tourism student Entrepreneurial intentions . *Annals of Tourism Research*, 37 (3): 25- 38.

- Johnson, B.R. (1990). Toward a multidimensional model of Entrepreneurship: the case of achievement motivation and the Entrepreneur. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 14, 39-54.
- Kruger, N. F, & Brazeal, D. V. (1994). Entrepreneurial potential and potential entrepreneurs. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 18, 91 – 104.
- Katz, J & Gartner, W. (1998). Properties of emergin organizations. *Academy of Management Review*, 13, 429- 441.
- Khanaka, S. (2009) motivational orientation of Assamese entrepreneurs in the SME sector. *Journal of Entrepreneurship*, 18 (2): 209-218.
- Koh, H. C., (1996). Testing heypotheses of Entrepreneurial characteristics: a study of Hong Kong student. *Journal of Managerial Psychology*, 11(3): 12- 25.
- Krueger, N., Carsrud, A., (1993). Entrepreneurial intention: applying the theory of planned behavior. *Entrepreneurship and Regional Development* 5, 315- 330.
- Learned, K. E. (1992). What happened before the organization? A model of organization formation. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 17, 39 – 48.
- McClelland, D.C., (1961). *The Achieving Society*. Van no strand, Princeton, NJ.
- Nega H.K.J., and Shamuganathan, G. (2010). The influence of personality traits and demographic factors on social Entrepreneurship stat up intention. *Journal of Business Ethics* 95, 259- 260.
- Nicholson, N., Fenton-Ocreevy, M.P., Soane, E., Willman, P., (2005). Personality and domin–specific risk-taking. *Journal of Risk research*, 8(2): 157-176.
- Noel, J. L. (2005). Toward a cultural model indigenou Entrepreneurial attitude. *Academy of Marketing Science Review*, volume 2005 no. 05 Available: <http://www.amsreview.org/articles/lindsay05-2005.pdf>
- Peterman, N, & Kennedy, J. (2003). Enterprise education: influencing students' perceptions of entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory & Practice*, 28, 129 – 135.
- Pills, E. and Reardon, K., (2007). The influence of personality traits and persuasive messages on Entrepreneurial intention: a cross – cultural comparison. *Career Development International*, 12(4): 382-396.
- Shaver, K.G., Scott, L.R. (1991). Person, process, choice: the psychology of new carnation. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 16 (2): 23-45.
- Souitaris, V., Zarbinati, S., and Allaham, A. (2007). Do Entrepreneurship intention programmers raise Entrepreneurial intention of science and engineering student? The effect of learning inspiration and resources. *Journal of Business Venturing*, 22, 566-591.
- Wee,C-H., Lim, W-S. and Lee, R. (1994). Entrepreneurship: a review with implications for further research. *Journal of Small Business and Entrepreneurship*, 11 (4): 25-49.
- Wilson, F., Kickul, I. & Marlino, D. (2007). Gender, entrepreneurial self-efficacy, and entrepreneurial career intentions: Implications for entrepreneurship education. *Entrepreneurship: Theory & Practice*, 31 (3): 387 – 406.
- Zhao, H., Siebert, S. E., & Lumpkin, G. T. (2010). The Relationship of Personality to Entrepreneurial Intentions and performance: A Meta-Analytic Review. *Journal of Management*, 36, 381 – 404.